

Krzysztof Fedorowicz

Iran w polityce zagranicznej Białorusi

W polityce zagranicznej Białorusi Iran przez wiele lat odgrywał rolę sojusznika reprezentującego zbliżone do Mińska „stanowisko w istotnych kwestiach międzynarodowych”. W 2023 r. doszło do istotnego rozwoju współpracy, która koncentruje się przede wszystkim na sektorze wojskowym. Należy się spodziewać, że ten rodzaj współpracy będzie dominował na linii Mińsk–Teheran.

Początki współpracy. W pierwszej połowie lat 90. XX w. kontakty między Teheranem a Mińskiem były sporadyczne. Dynamika dwustronnych stosunków nabrała większego tempa dopiero pod koniec XX w., kiedy doszło do kilku spotkań na wysokim szczeblu: w 1995 r. wizytę w Teheranie złożył białoruski premier, w 1997 r. szef białoruskiej dyplomacji, a w 1998 r. z oficjalną wizytą do Iranu udał się prezydent Alaksandr Łukaszenka. Wizyty miały charakter przede wszystkim polityczny i nie przełożyły się na dynamikę współpracy gospodarczej, która charakteryzowała się niewielkimi obrotami (np. w 1995 r. białoruski eksport do Iranu wyniósł 8,5 mln USD).

Zbieżność interesów na arenie międzynarodowej 2004-2007. Do zmiany doszło po 2002 r., kiedy Iran został określony przez prezydenta USA George'a W. Busha jako część tzw. „osi zła”, którą współtworzyły również Irak i Korea Północna. Był to pierwszy impuls do ożywienia wzajemnych relacji między Mińskiem a Teheranem. W 2004 r. Mohammad Chatami jako pierwszy prezydent Iranu złożył oficjalną wizytę na Białorusi, podczas której podpisano porozumienie w sprawie podstaw współpracy polityczno-gospodarczej. Wyraźne zdynamizowanie stosunków nastąpiło jednak po objęciu urzędu prezydenta Iranu przez Mahmuda Ahmadineżada w 2005 r., który zerwał z polityką liberalizacji i zapowiedział wprost starania o uzyskanie dostępu do broni jądrowej. Wspieranie przez Iran wizji wielobiegunowego porządku międzynarodowego i izolacja na arenie międzynarodowej w wyniku sankcji doprowadziły do głębszego zbliżenia Iranu i Białorusi.

W październiku 2006 r. do Teheranu udał się Alaksandr Łukaszenka, z kolei w 2007 r. do Mińska przybył prezydent Iranu Mahmur Ahmadineżad. Obaj przywódcy już wówczas mówili o strategicznym partnerstwie Iranu i Białorusi, zaznaczając przy tym, że ich państwa prowadzą niezależną od USA politykę zagraniczną – co było odniesieniem się do krytyki ze strony USA, z którą oba państwa musiały się zmierzyć. Waszyngton szybko potępił współpracę białorusko-irańską, szczególnie w sferze energetycznej i jądrowej.

Polityka zbliżenia Iranu i Białorusi miała charakter przede wszystkim antyamerykański i pozbawiona była podstaw ekonomicznych. Obaj prezydenci często wyrażali wzajemne poparcie dla swoich polityk, ale nie wynikały z tego wymierne korzyści dla żadnej ze stron (poza propagandowymi). Tym samym wzajemne relacje szybko utraciły charakter strategiczny. Częściowo wpływ na to miały brak realnego zainteresowania obu państw rzeczywistym rozwojem stosunków, trudna sytuacja gospodarcza Iranu, niekomplementarność obu gospodarek oraz obawy Białorusi dotyczące objęcia amerykańskimi sankcjami kolejnych przedsiębiorstw.

Wpływ czynników zewnętrznych na dynamikę wzajemnych relacji. Białoruś i Iran jako państwa podlegające międzynarodowym sankcjom były podatne na zmiany sytuacji międzynarodowej, co powodowało okresowe wzrosty intensywności relacji. Taką kwestią była wojna domowa w Syrii. Doszło wówczas do zauważalnej intensyfikacji dwustronnych stosunków politycznych na szczeblu prezydentów, szefów dyplomacji i parlamentów. W latach 2015-2021 prezydenci Białorusi i Iranu kilkakrotnie spotykali się podczas corocznych szczytów BRICS, Szanghajskiej Organizacji Współpracy (2015, 2018, 2021) oraz w 2019 r. w Soczi wraz z prezydentami Rosji i Turcji w ramach spotkania w sprawie kryzysu w Syrii. Z kolei w 2016 r. szefowie dyplomacji podpisali program współpracy między ministerstwami, który zakładał coroczne konsultacje

polityczne. Ponadto oba państwa udzielały sobie wsparcia na forach organizacji międzynarodowych (ONZ, UNESCO).

Elementem wyraźnie wzmacniającym dwustronną współpracę Mińska i Teheranu stała się rosyjska agresja na Ukrainę w lutym 2022 r. Rosja uznała terytorium Białorusi za obszar mający strategiczne znaczenie dla prowadzenia działań bojowych, co spowodowało, że wizerunek Białorusi „neutralnej” i wielowektorowej legł w gruzach.

Momentem zwrotnym była wizyta Alaksandra Łukaszenki w Teheranie w marcu 2023 r., kiedy spotkał się z prezydentem Iranu Ebrahimem Raisim, pierwszym wiceprezydentem Mohammadem Mokhberem, przewodniczącym Zgromadzenia Rady Islamskiej Mohammadem Bagherem Ghalibafem oraz Najwyższym Przywódcą Iranu Alim Chameneim. Wizytę białoruskiego szefa państwa strona białoruska określiła jako przełomową. Zauważono wzrost obrotów gospodarczych, ale znaczącej intensyfikacji uległa przede wszystkim współpraca resortów obrony obu państw.

Rozwój współpracy wojskowej. Efektem spotkania przywódców była wizyta ministra obrony narodowej Białorusi Wiktara Chrenina w Teheranie w lipcu 2023 r. Doszło wówczas do podpisania umowy między Ministerstwem Obrony Białorusi a Ministerstwem Obrony i Wsparcia Sił Zbrojnych Iranu o współpracy wojskowej w latach 2023-2026. Szefowie resortów obrony zwrócili uwagę, że Białoruś i Iran łączy wspólne stanowisko w wielu istotnych kwestiach międzynarodowych: oba państwa bronią zasady nienaruszalności prawa międzynarodowego i mają takie same poglądy w sprawie ukształtowania wielobiegunowego porządku światowego. Zdaniem Wiktara Chrenina, wspólną cechą Białorusi i Iranu jest też bezkompromisowa walka z sankcjami Zachodu. Oznacza to, że białorusko-irańska współpraca militarna opiera się na określonej podstawie ideologicznej i politycznej, której istotą są wspólne interesy obu państw w konfrontacji z globalnym Zachodem.

Jednak zarówno współpraca militarna, jak i podpisane dokumenty są niejawne, co sugeruje wysoki stopień tajności potencjalnych projektów i pozostawia szerokie pole do spekulacji. Dlatego na przykład w mediach zachodnich oraz ukraińskich sugerowano, że wizyta białoruskiego ministra obrony w Iranie była powiązana z planami ulokowania w obwodzie homelskim linii produkcyjnej irańskich dronów kamikadze.

Zwraca się także uwagę na to, że w maju 2023 r. przedsiębiorstwa irańskiego kompleksu wojskowo-przemysłowego wzięły udział w międzynarodowej wystawie broni i sprzętu wojskowego MILEX-2023, która odbyła się w Mińsku. Stworzyło to szeroką płaszczyznę do wymiany technologii, wspólnych prac badawczo-rozwojowych, tworzenia zaawansowanych modeli sprzętu i broni, a także współpracy w ramach wywiadu wojskowego.

Uzupełnieniem kontaktów wojskowych była wizyta pierwszego wiceprezydenta Iranu Mohammada Mokhbera w Mińsku w październiku 2023 r., podczas której wezwał on Łukaszenkę do opowiedzenia się po stronie Palestyny i poprosił go o mediację w celu zakończenia konfliktu bliskowschodniego. Co istotne, prośba Iranu o mediację została pominięta przez białoruskie media w przekazach informacyjnych. Również sam Łukaszenka wypowiadał się na ten temat dość powściągliwie. Wprawdzie białoruski przywódca tradycyjnie potępił „nieprzyjazne kraje zachodnie, na czele z USA, które ponoszą wyłączną winę za konflikt”, ale nie wymienił wśród nich Izraela. Ogólnie do wizyty doszło w niewygodnym dla Białorusi momencie – po ataku bojowników z grupy Hamas na Izrael i wsparciu tego wydarzenia przez władze irańskie. Tym samym można było odnieść wrażenie, że Mińsk, przyjmując u siebie Mohammada Mokhbera, pośrednio stanął po stronie Teheranu w tej konfrontacji. Warto zauważyć, że Iran w obecnej sytuacji jest szczególnie zainteresowany podtrzymaniem i nawiązywaniem swoich kontaktów międzynarodowych oraz uzyskiwaniem wsparcia dla swojej polityki ze strony innych państw. Jednocześnie dla Mińska niezwykle ważne są stosunki z Izraelem – choćby dlatego że obroty handlowe obu państw przekraczają 150 mln USD.

Wnioski. Dotychczasowe relacje Białorusi z Iranem charakteryzowały się dużą powierzchownością i dominacją „wspólnych poglądów na kwestie międzynarodowe”. W wymiarze propagandowym oba państwa starały się budować swój wizerunek jako państw znajdujących się w izolacji, podlegających sankcjom i pokrzywdzonych

przez Zachód i USA. Agresja Rosji na Ukrainę i pośredni udział w niej Białorusi doprowadziły do fiaska tej polityki. Wizyta Mohammada Mokhbera w Mińsku – odbywająca się w tym samym czasie, co Forum Pasa i Szlaku w Pekinie (wymusiło to nieobecność Łukaszenki w Chinach) – dowodzi, że Iran podjął próbę zakończenia w relacjach z Białorusią etapu propagandowo-politycznego i zdecydował się realnie zacieśnić strategiczne więzi z Mińskiem na solidnym fundamencie współpracy w sektorze obronnym.

Biorąc pod uwagę rozszerzenie współpracy Iranu z Organizacją Układu o Bezpieczeństwie Zbiorowym, wsparcie Teheranu dla Hamasu i wizytę przedstawicieli tej organizacji w Moskwie, należy przyjąć, że relacje białorusko-irańskie weszły na wyższy poziom polityczny, a przede wszystkim wojskowy. Geopolityczne położenie Białorusi ukształtowało możliwość rozwoju interakcji między Teheranem a Mińskiem przede wszystkim w dziedzinie obronności i bezpieczeństwa oraz współpracy wojskowo-technicznej, co – w odróżnieniu od kwestii politycznych – już przynosi wymierne korzyści i wzmacnia pozycję obu państw i ich głównych partnerów na arenie międzynarodowej. Tym samym należy się spodziewać w przyszłości dalszego zacieśniania współpracy militarnej Białorusi i Iranu zgodnie z interesami Federacji Rosyjskiej.